

KISS BALÁZS – SZABÓ GABRIELLA

Közös nosztalgiák

Magyar múltba vágyódás a közösségi médiában*

Absztrakt

Habár a politika a jövőre irányul, mégis mintha engedne korunk nosztalgikus érzületének, és egyre többet foglalkozna a múltnak a jelennél boldogabbnak érzett korszakaival: amikor nő volt a nő, és férfi a férfi, amikor nem jobboldaliak kormányoztak, és mindenki a Nyugatra vágott. Vajon tényleg sokat nosztalgiáznak a politikusok? S ha igen, akkor vajon azért teszik-e ezt, mert így tehetnek szert nagyobb népszerűsége? Ennek az ellenőrzésére vállalkozik ez a tanulmány, éspedig olyan módon, hogy megvizsgálja azt a helyet, ahol együtt van és egymásra reagál politikus és állampolgár, vagyis a közösségi médiát. Az alábbiakban először a nosztalgia mibenlétét tárgyaljuk, majd bemutatjuk a saját nosztalgiafogalmunkat, valamint azt, hogyan tartjuk detektálhatónak és mérhetőnek a politikai nosztalgiát a közösségi média felületein. Végül ismertetjük a kutatás eredményeit és a következtetéseinket.

Nosztalgikus korban élünk. Nehéz lenne ezt tagadni látva, hogy a *Bosszúállók: Végjáték*,¹ a nyugati kultúrkörben minden idők legnagyobb bevételét hozó mozifilm nem másról, mint arról szól, hogyan lehet múltba ugrással visszafordítani azt az eseménysort, ami kataklizmához vezetett. Ráadásul a film beéri a nagy pusztítás előtti világ visszaállításával, és nem foglalkozik azzal, hogyan lehetne egy jobbat építve legközelebb elkerülni a kataklizmát. Hasonlóképpen nosztalgikus Quentin Tarantino *Volt egyszer egy... Hollywood* című, szintén nagy sikert aratott 2019-es filmje, amely még meg is szépíti, mégpedig radikálisan, azt a kort, amelyikbe visszatekint. És ne felejtjük 2019 hatalmas várakozással játszott sorozatzárását, a *Trónok harca* nyolcadik évadát, mely stilizált középkori környezetben játszódó munka, tehát a populáris kultúra nosztalgikus vonulatának újabb változata. És ez csak egyetlen év és egyetlen művészeti ág. De vannak jelei a nosztalgiának az állampolgári kommunikációban is. Kutatások szerint az

* A kutatás a „Politikai kommunikáció az expresszivitás korában. Mi jellemzi az affektív, expresszív és vulgarizálódó politikai kommunikációt Magyarországon?” című projekt keretei között jött létre (kutatásvezető: Szabó Gabriella). Támogató: NKFIH, témaszám: NKFIA_FK 131990.

¹ Russo–Russo 2019.

emberek igenis gyűjtenek digitális emlékeket, olvasgatják korábbi posztjaikat, és szívesen emlékeznek a megszólalásaikban is.²

Demokráciákban a politikusok mindig is azt hirdették, hogy egész tevékenységük a valós állampolgári igények képviselésében áll. Néha ezeket érdekeknek hívták, máskor értékeknek, hol életformáknak, hol ügyeknek, de állítólag mindig az vezette őket, hogy mit akar a nép, mit akar elérni, és mit akar elkerülni. Arra számíthatunk tehát, hogy a nosztalgikus kor mind a politikusok, mind az állampolgárok körében nosztalgikus gondolatokat és kommunikációs gesztusokat szül, annak ellenére, hogy a politika a természete szerint a jövőre irányul.

És valóban: a politika terén is könnyű felfedezni a visszavágyódás jeleit és logikáját. A jobboldal olyan korokba vágyik vissza, amikor nő volt a nő, és férfi a férfi,³ amikor uralkodott a keresztény értékrend, létezett közösség, és nem csak individuumok, a dolgok önmaguk voltak, és nem konstrukciók. A baloldal pedig olyan korba vágyik, amikor nem a jobboldal uralkodott, amikor Obama volt az amerikai elnök, és nem Trump,⁴ amikor Nagy-Britannia tagja volt az Európai Uniónak,⁵ amikor a fiataloknak nem arra kellett számítaniuk, hogy még felnőttkoruk előtt vége lesz a világnak a környezeti kataklizma miatt, amitől lehet, hogy valóban csak egy Thanos-projekt tudja megmenteni a Földet, de úgy meg minek.

Vajon egybeesik-e a politikusi és az állampolgári nosztalgia; számít-e a politikában mégiscsak aktívabb politikus arra, hogy a nosztalgikus megnyilvánulásai révén népszerűsége tehet szert? Ennek az ellenőrzésére vállalkozik ez a tanulmány, és pedig olyan módon, hogy megvizsgálja azt a helyet, mai szóval platformot, tehát felületet, ahol együtt van és egymásra reagál politikus és állampolgár, vagyis a közösségi médiát. Az alábbiakban először a nosztalgia mibenlétét tárgyaljuk. Mi az, és eddig hogyan kutatták a politikatudományban és másutt? Ezt követően bemutatjuk a saját nosztalgiafoglalmunkat, amelyet a mérhetőség alapján alakítottunk ki, valamint magát azt, hogyan tartjuk mérhetőnek, detektálhatónak a politikai nosztalgiát a közösségi média felületein. Végül leírjuk a kutatás eredményeit és a következtetéseinket.

2 Bowena–Petrelli 2011; Davalos et al. 2015; Kalnikait–Whittaker 2011.

3 <https://www.dailymotion.com/video/x25r2i4>

4 <https://www.bostonglobe.com/2020/05/19/opinion/its-trump-vs-obama-2020/>

5 <https://www.resetera.com/threads/uk-politicsera-ot1-strong-and-stable-government-no-coalition-of-chaos-part-2.572/page-36>

Nosztalgia a tértől az időig

Hogy a nosztalgiának nincsen bevett meghatározása, jelzi a szó szótári jelentésére való hivatkozások gyakori volta, valamint az, hogy a szakírók sokszor említik a fogalom 17. századig visszanyúló történetét.⁶ Összességében a vonatkozó írások közös elhatárolási irányai azt sugallják, hogy a nosztalgia elvágyódás a jelenlegi helyzetből valahová máshová, ahol jobb, boldogabb az élet.

A mai elmélettörténetek szerint a nosztalgia a 19. század közepéig-végéig a honvágygal volt azonos, és kizárólag egyéni érzelmenek tekintették, ennek megfelelően pszichológusok foglalkoztak vele. A nosztalgikus egyén a maga mögött hagyott otthona után vágyakozott, és sokszor meg is szépítette az otthon képét, ami még fájdalmasabbá tette a vágyakozást. A nosztalgia tehát már ekkor is összetett érzelmek és érzések, ami szintén nehezíti a közös definíció megszületését: amíg az egyén visszagondol a hazájára, addig örömet érez, de ezt mindig követi a szomorúság, hogy nem juthat el oda, és hogy mennyire boldogtalan a jelenlegi helyzetében, mert nem vágyakoznék vissza, ha nem lenne az. Eszerint az érzelmi mechanizmus a jelenre vonatkozó elégedetlenséggel indul. A nosztalgia tehát eltér a szakirodalomban amúgy általában tanulmányozott és a pszichológiában elsődleges, ha úgy tetszik, elemi érzelmenek tekintett érzésektől, affektusoktól, mint a harag, az öröm vagy az undor.

A 19. század második felétől a fogalom egyre inkább időbelivé vált, vagyis kevésbé a honvágyat jelenti, mint inkább valamilyen múltbeli időszak felidézését, amikor szebb volt élni. Persze a honvágnak is van időkomponense, mert ha honvágyunk van, akkor nem most, hanem korábban voltunk otthon, tehát amire vágyunk, az nemcsak térben, hanem időben is korábbi állapot. Ami azonban fontosabb, az a történeti tudat létrejötte, az, hogy az egyén a saját korát és körülményeit a korábbiaktól radikálisan eltérőnek látja. Ekkortól válik a nosztalgia egyre inkább kollektív érzelmé, immár tömegek érezhetnek egyszerre ugyanazok iránt a korok iránt vágyat. Ha pedig a nosztalgia elválik az egyéntől, akkor szükségképpen elválik a saját életút korábbi szakaszaiba való visszavá-

⁶ Davis 1979; Pintér 2014, 90; Kenny 2017.

gyódástól is, és egyre gyakoribb lesz az, hogy akár évszázadokkal korábbi korokra is irányulhat.

Ennek oka és következménye a szakírók szerint⁷ a nemzeti érzések megszületése. Ettől kezdve az alany számára van valami, tudniillik a nemzet, ami évszázados folytonossággal bír, és a múltbeli állapota sokszor minősül különbnek, mint a jelenlegi. A nemzetnek öröksége van, mely a múltban keletkezett, egy, a mainál dicsőbb, bátrabb és emelkedettebb időszakban, s ha másban nem, ennek az örökségnek a birtoklásában képzelhető el manapság is a közösség egysége, mely közösség valaha – általában tisztázatlan, hogy mikor – tartósan fennállt, és nagyszerű szellemi és anyagi alkotásokat hozott létre.

Ismerős ez a logika a társadalomtudományok művelői számára is, hiszen ezek a tudományok is a nosztalgiából születnek meg – nem véletlenül a 19. század folyamán. Akár Marxig, akár Weberig menjünk vissza, mindig azt találjuk, hogy valaha lett volna egy közösségi társadalom, nevezzük ezt öskommunizmusnak, tradicionális társadalomnak, *Gemeinschaft*nek vagy bármi másnak, amelyben egyenlőség és közös értékrend uralkodott. Aztán érkezett az árutermelés vagy a modernitás, ki hogy nevezi, és az emberek az iparosítás meg a modernizáció miatt elszakadtak egymástól, az ekkortól társadalomnak nevezett⁸ népesség atomizálódott, és uralkodóvá vált az elidegenedés.

A kapitalizmus az egyént kiszakította az eredeti közösségeiből, és mindmáig a maga kénye-kedve szerint helyezi különböző pozíciókba, lakhelyekre, fogyasztói státusokba és ízlésvilágokba. Ez a töredezettség túl megterhelő lelkileg, ezért kialakul az emberekben a vágy valami állandóság, folytonosság iránt. Ezt a vágyat a politika és persze a piac is kihasználja, és elkezd felkínálni azokat az eszméket, mozgalmakat és politikusokat, tárgyakat és szolgáltatásokat, amelyekből az egyén folytonosságot építhet magának. Így jött létre a nemzet mellett a nép, a kultúra stb. folytonossága, és így jöttek létre az archaizáló városközpontok,⁹ a köztéri emlékművek, a múzeumok, de a történelmi filmek vagy a dinoszaurusz játékok is.

⁷ Boym 2001.

⁸ Martuccelli 2012.

⁹ Farrar 2011.

A társadalom tehát szétesett, funkcionálisan differenciálódott, és csak kereskedelmi reklámmal, erőszakkal vagy politikai propagandával lehet összetartani.¹⁰ A kritikai és más normatív felfogások pedig megint ez alapján a valaha állítólag létezett kohézív mintatársadalom alapján elemzik a jelen állapotait, tudniillik vagy azt vizsgálják, hogyan szűnt meg a régi egység, vagy azt feltételezik, hogy megint eljöhet és el is kellene hogy jöjjön egy politikai és egyéb konfliktusoktól mentes, közösségi és boldog berendezkedés.¹¹ Ilyenformán nehéz úgy társadalomtudományt, benne politikatudományt művelni, hogy ne legyen jelen már a fogalmak és a kérdésfeltevések szintjén a nosztalgia, a visszavágyódáson alapuló elvágyódás onnét, amit éppen elemzünk.

Az általános kulturális alapokon túl koronként voltak specifikus tényezők is, amelyek a kutatók érdeklődését a nosztalgia témájára irányították. A nagyobb átrendeződések általában is vonzzák a múltba révedést, egyszerűen azért, mert a fordulat következtében a viszonyok kezdetben kialakulatlanok, s ehhez képest a megelőző idők a biztonság és az otthonosság honának tűnnek, hiszen nagyon sokan szenvedték meg az átalakulást. Akár a magánember, akár a közbeszéd lezártnak kezdi tétélezni a fordulat előtti világot, ahogyan tette ezt a francia forradalom az általa megkonstruált *ancien régime*-mel,¹² vagy a kelet-európai átalakulások az 1990 előtti időkkel.¹³ De érdekelt lehet a nosztalgia felkeltésében a piac is, ahogyan ez megtörtént a kilencvenes évekbeli Egyesült Államokban. A *baby boom* különösen nagy létszámú korosztálya, mely tehát sosem látott méretű vásárlóerőt jelent, ekkor érkezett el az ötvenes éveibe, nézett először tömegesen szembe a halál gondolatával, és gondolt mind gyakrabban örömmel vissza a gyermek-, de főleg a tinédzser éveire, ráadásul közeledett a század-, sőt ezredforduló, ami mindig félelmeket és nosztalgiákat kelt.¹⁴ Erre aztán ipar és szolgáltatás épült, filmgyártás,¹⁵ utóbb politikai kommunikáció is.¹⁶

10 Bernays 1928.

11 Így válik Ober 1989 Athén-képe Barber 1985 „erős demokráciájának” a megerősítőjévé.

12 Boym 2001.

13 Ekman–Linde 2005.

14 Stern 1992a és b.

15 A már említett Quentin Tarantino szinte egész életművére jellemző a korábbi filmes stílusok eszközeinek a felvonultatása.

16 Holbrook–Schindler 2003.

Mindezek nyomán széles körben indultak a nyolcvanas évektől kutatások először a szociológia¹⁷ és a marketing,¹⁸ majd a pszichológia¹⁹ és a politikatudomány²⁰ területén. Az utóbbi diszciplína főleg azt követően fordult a nosztalgia felé, amikor explicitté vált a múltba fordulás a vezető politikusok megnyilvánulásaiban. Szemben Tony Blair valahai jelszavával (*Forward, Not Back*), a Brexit mellett megszólalók egyik jelszava az volt, hogy vegyük *vissza* az ellenőrzést/irányítást (*Take Back Control*), hasonlóképpen Barack Obama jövőre irányuló „*Yes, We Can*”-jével szemben Donald Trump a tegyük Amerikát újra nagygyá (*Make America Great Again*) szlogenjével győzött.²¹

A kritikai társadalomtudományi megközelítések többnyire negatívnak tekintik az explicit nosztalgiát, mert a progresszió jegyében minden káros, ami retrográd, ami visszafelé tekint, ami tehát nem a jelen és a még szebb jövő üdvözlését hirdeti.²² Ugyanakkor a nosztalgia érzése láthatólag azok körében is jelen van, akik a progresszió társadalmi bázisát alkotják, ezért egy idő után a szakma a negatív mellett pozitív nosztalgiát is definiál.²³

Módszer és források

Definíció

A tanulmány alapját képező kutatás nosztalgia alatt kollektív jelenséget ért, valamely csoport visszavágyódását egy korábbi, boldogabb időszakba, vagy azért, mert az egészében kedvezőbb volt, vagy azért, mert voltak a jelenleginél pozitívabb vonásai. Annak ellenére kollektív érzelemnek tekint-

17 Davis 1979.

18 Havlena–Holak 1991.

19 Sedikides et al. 2009; Iyer–Jetten 2011.

20 Például: Goldman 2016; Kenny 2017.

21 Steenvoorden–Harteveld 2018. Lásd még: C. Mudde, Can we stop the politics of nostalgia that have dominated 2016? *Newsweek*, 2016. december 15., <https://europe.newsweek.com/1950s-1930sracism-us-europe-nostalgia-cas-mudde-531546?rm=eu>

22 Lowenthal 1985.

23 Jameson 1970; Loveday 2014; Smith–Campbell 2017.

jük a nosztalgiát, hogy a közösségi médiában, ahonnan a forrásaink származnak, egyének nyilatkoznak meg. Azért tesszük ezt, mert a politikusok, az aktívabb megnyilatkozók minél szélesebb csoport számára kínálnak fel nosztalgiatárgyakat, tehát olyan múltbeli objektumokat, amelyek iránt a csoport tagjai esetleg lelkesedni tudnak. Az állampolgárok pedig a politikusi közösségimédia-oldal nyilvánossága előtt nyilvánítják ki a maguk nosztalgikus érzéseit, tehát egy közösségnek szánják ezeket a kinyilvánításokat, de legalábbis arra számítanak, hogy a közösség elfogadja, türelemmel veszi körül őket. Ilyenformán az egyéni nosztalgiázások is a kollektív múltidézésre irányulnak, nem pusztán múltó egyéni enyhülést céloznak.

Módszer

A sokféle nosztalgiakutatás sokféle nosztalgiafogalmat és elemzési megközelítést alkalmaz. Most ezek közül azokat az elhatárolásokat mutatjuk be, amelyeket magunk is alkalmaztunk, további három megkülönböztetést pedig mi dolgoztunk ki az anyag feldolgozásához.

Egyéni és kollektív

Ahogy feljebb írtuk, a nosztalgiát lehet kizárólag egyénekre nézve vizsgálni,²⁴ és lehet sok-sok ember, társadalmi csoport közös nosztalgiáját keresni.²⁵ Az egyénivel általában a pszichológus foglalkozik, és ezért intim jelenség, még akkor is, ha közvélemény-kutatások alkalmával a megkérdezett vall róla. A kollektív nosztalgia lehet azonos a sokak által egyszerre kinyilvánított nosztalgiák összességével, amennyiben azok azonos tárgyra irányulnak, jóllehet ezt inkább összegyűjtött (*collected*) nosztalgiának nevezik. De lehet az a nosztalgia, amit valamilyen szervezet – például gazdasági vagy politikai – kísérel meg felkelteni minél szélesebb fogyasztói vagy választói körben, és a kísérlet nem sikertelen, tehát az emberek a vásárlásaik, a választásaik vagy más kommunikációs gesztusuk révén kinyilvánítják a felkínált tárgy iránti nosztalgiájukat.²⁶

24 Például: Davis 1979, 9–10; lásd még Louyest–Roberts 2015, 3.

25 Boym 2001; Olick 1999.

26 Hibbing–Hayes–Deol 2017.

Vannak, akik a kollektív nosztalgia fogalmát kifejezetten a Szovjetunió felbomlását követő időkhöz és a kelet-európai régióhoz kötik,²⁷ jóllehet Durkheim és Halbwachs óta, valamint általában az antropológiában teljesen általánosnak tekintik a kollektív múltfelidézés létezését.

Személyes és történelmi

A személyes nosztalgia a saját élettörténet korábbi időszakához nyúl vissza, ez pedig általában a tinédzser kor szokott lenni. A történelmi az egyén vagy a korosztály születését megelőző időszakot célozza.²⁸ Ez jobbra az adott nemzet legdicsőbb korszakát szokta jelenteni, például Nagy-Britannia esetében a Tudor-kort és a 19. századot, esetleg a 20. század első felét az első világháború megnyerésétől a gyarmati rendszer megroppanását megelőző időig.²⁹ De tetten érhető a stilizált középkor iránti nosztalgia az olyan munkák népszerűségében, mint a *Trónok harca* vagy a Robin Hood-filmek. Nosztalgikus lehet a visszaemlékezés olyan időszakra, amelyik az idősebbek számára személyesen átélt, míg a fiataloknak történelem. Alighanem ebbe a mintába illeszkedett a *Csinibaba*³⁰ című film sikere is.

Testi és szellemi

Nietzsche³¹ óta fel-felbukkan a testiesség gondolata, tudniillik az, hogy a leginkább szelleminek gondolt tartalmak is nem kis részben testiek, testiessé váltak, testi nyomokat hagytak és hagynak maguk után. Ez a gondolat jelentős támogatásra talált a társadalomtudományok úgynevezett érzelmi fordulatát követően, hiszen az érzelmek alapvetően testi, lelki folyamatoknak tűnnek, amelyeket aztán az egyén vagy meg akar és meg képes fogalmazni, vagy nem.

A nosztalgiaipar különösen nagy jelentőséget tulajdonít a testi megélésnek, ezért kínál számos olyan tárgyat a nosztalgiára vágyóknak, ame-

27 Louyest–Roberts 2015.

28 Stern 1992a és b.

29 Az ilyen témájú filmeket a *heritage film* megnevezés alá szokás sorolni.

30 Tímár Péter 1997.

31 Például: Nietzsche 1996.

lyekkel fiatalkori élményeiket élhetik meg újra.³² De testies nosztalgiának mondható az emlékhelyek, múzeumok, turisztikai zarándokhelyek felkeresése, mert az alany ilyenkor testileg is átélheti a nemzet, Európa vagy a világ kulturális örökségének egy darabját; elmegy egy hasonló helyre, egy helyre, ahol a régi dolgokhoz hasonló objektumokkal találkozhat.³³ Például ellátogat Erdélybe, és pedíg avégett, hogy valami nosztalgikus magyarságélménye legyen, az igazi magyar voltot tapasztalja meg.

Globális és specifikus

A globális nosztalgia egy múltbeli korszak egészét értékeli nagyra, míg a specifikus csak egy-egy részletét. A megszólaló emlékezhets nosztalgiával az 1990 előtti teljesnek gondolt foglalkoztatásra, de ez nem azonos az egész Kádár-rendszer elfogadásával, az ugyanis globális nosztalgia volna.³⁴ A politikai erők gyakran vádolják egymást e két szint összekeverésének a segítségével: mivel előfordulhattak a korábbi korszakban szörnyűségek, vagyis a rendszer nem akadályozta meg ilyenek előfordulását, ellenkezőleg: hozzátartoztak a rendszer lényegéhez, a trauma a rendszer globális elutasítását kell hogy maga után vonja, tehát tulajdonképpen lehetlenné teszi azt, hogy belőle bármi nosztalgiatárggyá váljék. A második viszont ezzel ellentétes: minthogy akkor is lehetett élni, nincsen értelme globálisan elutasítani, ugyanakkor csak részlegesen válhat a nosztalgia tárgyává.³⁵

Visszaállító és reflektív

Az irodalomban leggyakrabban alkalmazott megkülönböztetést Svetlana Boym³⁶ dolgozta ki. A két típus nem abszolút, hanem tendenciák, azok a módok, ahogyan formát és jelentést adunk a vágyakozásnak. A visszaállító, restauráló (*restorative*) azt javasolja, hogy építsük fel újra az elveszett otthont, és foltozzuk be az emlékezés lyukait. A reflektív (*reflective*)

³² Holbrook–Schindler 2003.

³³ Farrar 2011.

³⁴ Ekman–Linde 2005.

³⁵ Mitroiu 2018.

³⁶ Boym 2001.

a vágyódásra figyel, a veszteségre, az emlékezés tökéletlen folyamatára. A visszaállító nem tekinti magát nosztalgikusnak, azt gondolja, hogy az igazságról szól. Ez jellemzi a nemzeti és nacionalista feléledéseket szerte a világban. Ezek modernitásellenes történelmi mítoszgyártással vannak elfoglalva, a nemzeti szimbólumokhoz és mítoszokhoz való visszatérés és néha az összeesküvés-eleméletek révén. A restauráló nosztalgia a múlt emlékműveinek (*monuments of the past*) a totális rekonstrukcióiban mutatkozik meg. A reflektív viszont a romokkal foglalkozik, az idő és a történelem patinájával, a más időkről és más helyekről szőtt álmokkal.

A visszaállító nosztalgia tehát modernitás- és progresszióellenes, ezzel szemben a reflektív nem adja fel a jelenbe és a jövőbe vetett hitet, ellenkezőleg: tulajdonképpen erőt merít a múltbeli példákra reflektálásból. Az újabb irodalom rendre ehhez a megkülönböztetéshez fordul akkor, amikor az állampolgárok mintegy alulról jövő, tehát a politikai manipuláció által teljesen meg nem magyarázható nosztalgikus megnyilvánulásait akarja értelmezni.³⁷

A szakirodalom megkülönböztetéseit a következő saját kódpárokkal egészítettük ki.

Boldog és szomorú

A nosztalgia tehát összetett érzelem, tartalmaz kellemes és kellemetlen összetevőt is: a felidézés örömet okoz, a visszatérés lehetetlensége, valamint a jelen pedig szomorúságot, esetleg haragot. A kutatás során boldognak tekintettük azokat a megnyilvánulásokat, amelyek a visszaemlékezésnek, a felidézett időknek csak a pozitív vonásait említették, tehát kritika nélkül viszonyultak a nosztalgia tárgyához. Szomorúnak értékeltük azokat a nosztalgikus megszólalásokat, amelyek kitértek a jelen negatív elemeire, tehát szembeállították a szomorú jelent a boldogabb múlttal.

Aktív és passzív

Aktívnak tekintettük azokat a közösségimédia-posztokat, amelyek a múltba nézést kiegészítették valamilyen cselekvésre való felhívással.

³⁷ Horvath 2018.

Passzív nosztalgiát kódoltuk ott, ahol a poszt beérte a múlt örömteli felidézésével, és nem foglalkozott azzal, hogy mi a teendő például a visszaállítás érdekében.

Mentális és vezérközpontú

A megkülönböztetés az aktív-passzív pár alá rendelhető. A mentális nosztalgia olyan posztban található, amelyik arra szólít fel, hogy vegyünk át szellemi, érzelmi vagy értékelési kritériumokat és eszméket a múltból. Ez aktivitásra, jóllehet közvetlenül kizárólag mentális aktivitásra buzdít. A vezérközpontú nosztalgia olyan posztra jellemző, amelyik a régi korok politikai vezetőit várja vissza, szeretné, ha a maiak hasonlítanának hozzájuk, mert akkor tőlük várhatnánk azt, hogy jobbra forduljon a maiak sora. Nem az egyszerű állampolgárok akár mentális, akár fizikai cselekvése hozza el a múlthoz hasonlatos boldog viszonyokat, hanem azok a politikusok, akik a régi szép idők megteremtésében főszerepet játszókra hasonlítanak.

Nosztalgiatárgyak

Külön figyelmet érdemelnek azok a szempontok, amelyek szerint csoportosíthatók a nosztalgiatárgyak, vagyis az, hogy a visszaemlékezőket a saját bevallásuk szerint mi ösztökéli a boldogabb múlt felidezésére, mire emlékeznek vissza szívesen, milyen pozitív oldalait említik annak, amit kitüntetnek ezzel az érzéssel. Említenek érzéki élményeket, tehát például a valahai tárgyak tapintását, illatát, melegségét; valamilyen *helyet*, például a régi otthont, ami biztonságérzetet és stabilitást nyújtott; egy *időszakot*, amikor a jelenbelinél sokkal jobban érezték magukat; egy *eseményt*, például a megszabadulás pillanatát, amikor kitörtek egy kellemetlen élethelyzetből; egy *személyt* vagy személyeket, akiknek sokat köszönhetnek, és akik meghatározóvá váltak egész életükre nézve.

Az irodalom áttekintése és a saját megfontolásaink alapján a következőképpen foglalhatók össze táblázatos formában a nosztalgia fajtái és elemzésük mikéntje:

1. táblázat. Az elemzési kategóriák és kódolásuk

<i>Fajták</i>	<i>Elemzési módszer</i>
Egyéni –	A posztoló saját magáról ír –
Kollektív	„Mirólunk” vagy nagyobb csoportról ír
Személyes –	Saját korábbi életszakaszára utal –
Történelmi	A születése előtti történelmi időre utal
Testi –	Említ testi jeleket –
Szellemi	Csak szellemi történéseket említ
Globális –	A nosztalgiatárgy egészében pozitív –
Specifikus	Csak egy-egy része az
Visszaállító –	Vissza kellene építeni a múltbeli állapotot a maga egészében –
Reflektív	A jelen és a jövő formálásához ötletek meríthetők a múltból
Boldog –	A felidézés végig jókedvű –
Szomorú, lemondó	A múlt jobb volt, a jelen rossz
Aktív –	Felhívás a múlt jegyében cselekvésre –
Passzív	A múlt pusztá felidézése
Mentális –	A feladat tudati tartalmak újra elsajátítása –
Vezérközpontú	A múltbeliekhez hasonló politikusok fognak cselekedni
Nosztalgiatárgy	Hely Idő Személy Esemény Anyagi tárgy Érzéki élmény

A feltáró kutatás a következő kérdésekre kereste a választ:

1. Mennyire volt jelen a nosztalgia a 2019-es európai választási kampány során és a három nemzeti ünnep (március 15., augusztus 20. és október 23.) alkalmával a magyar politikai vezetők közösségimédia-megnyilvánulásaiban?
2. Milyen módon jelent meg a nosztalgia a politikusok Facebook-profilján?

Mivel logikus, hogy a nemzeti ünnepek különösen vonzzák a nosztalgikus megnyilvánulásokat, a választási kampány időszakán túl megvizsgáltuk a nosztalgia jelenlétét az ünnepek alkalmával is.

Források: A kérdések megválaszolása végett összegyűjtöttük a legfontosabb magyar politikusok Facebook-profilján május 16-át, a választás napját megelőző hét héten át megjelent összes posztot, valamint azokat, amelyek a három nemzeti ünnep napján kerültek a nyilvánosság elé. A legfontosabb politikusok alatt azoknak a pártoknak a vezetőit értettük, amelyek jelölteket indíthattak a választásokon. Ezt a 2. táblázat összegezi. A posztok összegyűjtéséhez a Sentione szoftvert használtuk, kivéve a táblázatban jelzett eseteket.

2. táblázat. A minta összefoglalása

<i>Politikus</i>	<i>Párt és tisztség</i>	<i>A párt eredménye a választáson (%)</i>	<i>A Facebook-posztok száma</i>
Orbán Viktor	Fidesz – elnök	52,5%	90
Gyurcsány Ferenc	DK – elnök	16%	70
Fekete-Győr András	Momentum – elnök	9,9%	67
Karácsony Gergely	Párbeszéd – társelnök	6,6%	82
Szabó Tímea*			68
Tóth Bertalan**			1
Keresztes László Lóránt	LMP – társelnök	2,1%	65
Demeter Márta***			52
Sneider Tamás	Jobbik – elnök	6,3%	185
Toroczkai László****	Mi Hazánk – elnök	3,2%	111
–*****	Magyar Kétfarkú Kutyapárt	2,6%	160
ÖSSZESEN			951

* Szabó Tímea posztjait manuálisan gyűjtöttük össze.

** A Párbeszéd és az MSZP közös listán indult.

*** Demeter Márta posztjait manuálisan gyűjtöttük össze.

**** Toroczkai László oldalát a Facebook 2019. május 17-én törölte. A kutatás során a Sentione szoftver archívumának segítségével lehetőségünk volt a fiók megszüntetése előtt megjelent szöveges tartalmaknak és azok időpontjának a megszerzésére. Azóta a posztok szövege, a képi anyagok, illetve a posztokra mutató linkek nem érhetők el, ezért nem áll módunkban a bejegyzések online hivatkozását közölni.

***** Mivel a párt vezetőjének nem volt hivatalos Facebook-oldala, a párt oldaláról gyűjtöttük a posztokat.

A posztokból korpuszt képeztünk az elemzéshez, ahol is az egyes posztok képezték az elemzés egységét.

Az elemzés során kvantitatív, de főleg kvalitatív módszert alkalmaztunk: a fentiekben bemutatott párok és a lehetséges nosztalgiaobjektumok szerint kódoltuk a megszólalásokat. Ennek megfelelően hét kategóriapárt és hat objektumtípust különítettünk el.

Fontos volt megkülönböztetni a visszaemlékezést a nosztalgiától, hiszen csak az utóbbi érdekelt bennünket. Csak azokat a posztokat tekintettük nosztalgikusnak, amelyek érzelmi összetevőt is tartalmaztak, és pedig olyan módon, hogy a múltat szépnek minősítették, de legalábbis olyannak, ahonnan tanácsot és ihletet kapni a jövőre nézve.

A kódolást a szerzők végezték el. Az egyezés 90%-os volt a nosztalgikus posztok kiválasztására nézve, és 71%-os a kategorizálásukat illetően. A tesztet követően a szerzők megbeszélték az eltéréseket, finomítottak a kódolási utasításon, hogy növeljék az adatbázis-építés és a kódolás konzisztenciáját.

Eredmények

Az összesen 951 darab poszt között 27 olyat találtunk, amelyik nosztalgikusnak volt minősíthető, vagyis nemcsak említett valamit a múltból, hanem azt jónak, szépnek, dicsőnek értékelte, különösen a jelenhez képest. 23 darab a választási kampány alatt született, 4 pedig a nemzeti ünnepek idején. A 27 az összes posztnak a 3 százaléka.

Ha tehát a fentiekben megjelölt kutatási kérdéseink közül az elsöre akarunk választ adni, akkor azt mondhatjuk, hogy a visszavágyódás nem uralkodó vonása a magyar politikai kommunikációnak sem egy választási kampány, sem a nemzeti ünnepek idején. Mondhatnánk tehát azt, hogy a vezető magyar politikusok nem érzik úgy, hogy sűrű nosztalgikus gesztusokkal érdemes megszólítaniuk a közösségi médiabeli követőiket.

Adhatunk azonban más interpretációt is a háromszázalékos aránynak, és hangsúlyozhatjuk, hogy még választási kampány idején is jelen van a nosztalgia a politikusi megnyilvánulásokban. Ez azért releváns, mert ilyenkor a kommunikációs erőfeszítések két fő célt szoktak szolgálni: a választás tétjének a bemutatását és a buzdítást a választáson való

részvételre. A választás tétje ebben az esetben az Európai Unió jövőbeli alakulásához kapcsolódott: merre haladjon az unió, és azon belül mi az adott párt és politikus elképzelése a regionális együttműködést illetően. Ez sem, ahogyan a részvételre ösztökélés sem igényli a múltba fordulást, ellenkezőleg: kifejezetten a hosszabb-rövidebb távú jövőre vonatkozik.

Tegyük hozzá, hogy a nosztalgia összetett érzelem – ahogyan ezt igyekeztünk érzékeltetni fentebb. A közösségi média pedig inkább a rövid, egyszerű megnyilvánulásoknak kedvez a maga rövid szövegeivel, filmjeivel és néhány fényképével. Példaként említjük ehelyütt, hogy Orbán Viktor szinte sosem posztol hosszabb szöveget egyetlen kifejezésnél, esetleg félmondatnál és annak angol fordításánál. Mégis, a politikusok – ha csak három százalék erejéig is – szerét ejtik annak, hogy nosztalgikusak legyenek.

Ha megvizsgáljuk a posztok tartalmát, akkor igazoltnak látjuk a szakirodalom korábbi megállapításait, melyek szerint van korreláció a politikai ideológia és a nosztalgikus politizálás között.³⁸ Adataink szerint a jobboldali politikai vezetők, éspedig Orbán Viktor és Toroczkai László voltak a legaktívabbak a nosztalgikus politikai megnyilvánulások megosztásában. A magyar miniszterelnök Facebook-profilján a választási kampány időszakában hét ilyen tartalmú poszt jelent meg, a Mi Hazánk elnöke pedig nem kevesebb mint tizenegyet jelentetett meg. Különösen az utóbbi figyelemre méltó, hiszen ez a tizenegy a profil törlése okán kilenc nappal rövidebb idő alatt jelent meg, mint a többi politikusé. Látható az is, hogy a pozitív múltidézés a legsikeresebb és a legkevésbé sikeres párt vezetőjénél bizonyult a leggyakoribbnak.

A Jobbik, tehát egy további jobboldali párt vezetője több ízben is közölt megemlékező posztokat, így világháborúban elesett magyar katonákról, múltbeli erőszakos cselekmények áldozatairól, és felidézte azok emlékét, akiket meghurcoltak a kommunista uralom idején, de ezek nem minősíthetők nosztalgikusnak, mivel a dolog természeténél fogva nem állították be a múltbeli történéseket visszavágyódásra érdemesnek. Nála tehát csak két nosztalgikus posztot találtunk. Akár azt is mondhatjuk, hogy a választási kampány idején talán túl soknak tűnhetett volna a politikusnak, ha a visszaemlékezéseken túl még számos nosztalgiával telített megszö-

38 Gervais–Morris 2018; Harrison–Bruter 2011.

lalással is előáll. A múltidézésben számára fontosabbak voltak a negatív, mint a pozitív emlékek.

A már említett szokásos korreláció ismeretében nem meglepő, hogy a baloldali politikusok kevesebb múltbeli dolgot találtak pozitívan fellevenítendőnek, mint a jobboldaliak. Egyáltalán nem játszott szerepet a nosztalgia az LMP oldalán. Mivel a párt 2009-ben jött létre, tehát nem tekinthetett vissza hosszú múltra, továbbá a neve és a törekvései is a politika megváltoztatására irányultak, aligha idézhetett volna fel pozitív politikai példákat a történelemből. A zöld, deliberatív és alternatív szakpolitikai, általános politikai és identitás politikai erőfeszítések – különösen Magyarországon – szinte kizárólag a jövőre irányulhattak 2019-ben is. Az LMP tehát nem rendelkezett olyan aranykorral, amelyet mint referenciapontot romantizálhatott volna.

Ettől némileg eltér az, amit a Párbeszéd esetében látunk. A nosztalgia jelen volt Karácsony Gergelynek, a párt társelnökének a közösségi média-oldalán, még ha nem is jelentős intenzitással. Karácsony azonban akkor is arra törekedett, nem szem elől tévesztve az év őszén esedékes önkormányzati választásokat, hogy minél több olyan ember rokonszenvét megnyerje, aki elégedetlen a jobboldali kormányzással, a miniszterelnök teljesítményével és személyével. A legnépszerűbb baloldali politikus volt, a leginkább látszott képesnek a kormánykritikus tábor integrálására. Stratégiailag tehát érthető, hogy nemcsak az elitben csalódottakat akarta megnyerni, hanem a hagyományosan a balközépre szavazókat és a liberálisokat is, ez a csoportosulás pedig vélhetően szívesen gondolt vissza a rendszerváltozás környékének történéseire, az akkori politikusokra, a magyar demokrácia baloldali-liberális alapító atyáira.

Fekete-Győr András, a Momentum elnöke egy vadonatúj párt élén állt ugyan, de már volt mire pozitívan visszaemlékeznie és emlékeztetnie a követőit, hiszen a szervezet a létrejöttékor, alig két évvel korábban, meglepetésszerű sikert ért el az olimpiarendezés jobboldali kezdeményezésének a megtorpedozásával. A pártelnök három posztot is szentelt a múlt dicső pillanatainak, hogy ezzel is mozgósítsa az aktivistákat és a híveket. Hasonló gesztust láttunk a Magyar Kétfarkú Kutypárt egyetlen nosztalgikus megnyilvánulásában is.

Gyurcsány Ferenc, a Demokratikus Koalíciónak, tehát a legnépszerűbb baloldali liberális pártnak az elnöke egyetlen alkalommal posztolt nosztalgikus tartalmú üzenetet, mégpedig október 23-án. A forradalmat

példának állította a 2019-es politikusok és állampolgárok elé, merthogy annak idején az emberek minden további megfontolás, egymás iránti gyanakvás nélkül összefogtak a diktatúra ellen, ahogyan manapság is kellene tenniük.

3. táblázat. A nosztalgikus posztok száma

<i>Politikus</i>	<i>Párt</i>	<i>A nosztalgikus posztok száma</i>
Toroczkai László	Mi Hazánk	11
Orbán Viktor	Fidesz	7
Fekete-Győr András	Momentum	3
Sneider Tamás	Jobbik	2
Karácsony Gergely	Párbeszéd	2
Gyurcsány Ferenc	Demokratikus Koalíció	1
–	Magyar Kétfarkú Kutyapárt	1

Ha most még közelebbről vizsgáljuk a kifejezetten nosztalgikus posztok tartalmát, akkor azt mondhatjuk, hogy a politikusok többnyire a kollektív emlékezetre apelláltak (21 poszt). Más szóval: a nosztalgia sugallt alanya vagy a magyar nemzet egésze volt, vagy az adott politikai párt támogatói közössége. Nem meglepő az, hogy jobbára kollektív nosztalgiát találunk, hiszen a politikusok éppen arra használják a kommunikációs gesztusaikat, hogy politikai közösséget hozzanak létre, vagy a meglévőt erősítsék meg. Ennek egyik eszköze a közös emlékek felidézése vagy emlékek, hagyományok, örökségelemek közösnek minősítése, és pedig abban a reményben, hogy ez valóban megéri a közösségi médiabeli követőket. Például Gyurcsány Ferenc a Demokratikus Koalíció október 23-i megemlékezésén arról beszélt, hogy 56-ban az is jelentős érték volt, hogy az emberek a vallási, etnikai és kulturális háttérük különbözősége ellenére össze tudtak fogni. Erre lenne szükség manapság is.³⁹ Vagyis a jelen ellenzéki megosztottságával szemben a nemzeti egység múltbeli fennállását említette.

39 <http://www.facebook.com/187301974635606/posts/2788634651147409>

„[Az ellenzék] ne késlekedjen létrehozni, megformálni az Orbán világgal szembenálló hazafias ellenzékot. Ez a hazafias ellenzék a természeténél fogva éppen olyan színes lesz, mint '56 felkelőinek sokasága.”

Hat posztban a pártelnökök egyéni érzéseiket osztották meg, vagyis a nosztalgia alanyai maguk a politikusok voltak. Ennek egyik legjobb példáját a Momentum elnökének közösségimédia-oldalán találjuk – ő volt a baloldalon az egyetlen, aki nemcsak kollektív nosztalgiára apellált. A bejegyzés révén a politikus arra biztatta híveit, hogy vegyenek részt egy nemskára esedékes kérdezz-felelek interakcióban:

„BÁRMIT megkérdezhetsz tőlem!

Kíváncsi vagy, hogy hogyan érintett a füstbombázós ügy, hogy milyen az Orbán-rendszerben egy új politikai közösséget szervezni, vagy hogy a Momentummal pontosan mivel készülünk az európai parlamenti választásra? Esetleg más dolog érdekel?

Akkor tedd fel a kérdésed itt kommentben, amire szerda este 20 órától egy élő Q&A keretében fogok válaszolni!”⁴⁰

Látjuk azt, ahogyan az egyéni múltidézés valójában kollektív nosztalgiává válik: a pártelnök a saját érintettségét említi, ugyanakkor nem látja szükségét annak, hogy megmagyarázza, mi a füstbombázós ügy, amivel azt sugallja, hogy az ügy a követőivel közös emléke.

Miközben a politikusok többsége elválasztotta egymástól az egyéni és a kollektív emlékezést, Orbán Viktor és Toroczkai László kombinálta őket egy-egy poszton belül. Egy példa Toroczkai Lászlótól:

„23 éve veszek részt alulról építkező mozgalmak létrehozásában, és ezt mindig saját erőből, hittel, hazánk iránti szeretettel tettem, tettük. Most is szükségünk van az Önök támogatására. Csak összefogással tudjuk Magyarország feltámadását, megerősödését elérni.”

Toroczkai tehát egyszerre említi egyéni és közös hősi múltat, tapasztalatot, példaadó élményt.

Személyek (10 poszt) és *korok* (9 poszt) bizonyultak a leggyakoribb nosztalgiatárgyaknak, vagyis olyan objektumoknak, amelyeket szívesen idéznek fel a megszólalók.

A jobboldali politikusok elsősorban *személyeket* találtak referenciapontként említendőnek a múltban. Orbán Viktor Miloš Zeman va-

40 <http://www.facebook.com/128573907819549/posts/306927186650886>

lahai cseh miniszterelnököt és Helmut Kohl valahai német kancellárt említette, mint olyan politikusokat, akik példát mutatnak a jelen számára. A baloldalon talákoztunk Göncz Árpád és Nagy Imre említésével, de a legtávolabbi dicső múltba azok a bejegyzések nyúltak, amelyek Szilágyi Mihályt, az ostrom idején Nándorfehérvár parancsnokát, valamint Zrínyi Miklóst, a 17. századi költő-hadvezért idézték fel.

Az *időszakot* illetően 1956 indított nosztalgiára politikust, de szó esett a 19. század végéről és – Toroczkai László esetében – a középkorról, illetve a második világháború előttről is. A Mi Hazánk elnöke számára a kaloda, tehát egy középkori büntetőeszköz bizonyult annyira fontos nosztalgia-tárgynak, hogy a modern replikáját fel is állíttatta az általa vezetett település központjában.

„KALODA – újra üzembe helyezve Magyarországon. Tavalyi ígéretemhez híven elkészült hazánk első 21. századi köztéri kalodája. Turisztikai célok mellett, idekerülnek mostantól azoknak a bűnözőknek a tettei és ismertetőjelei, akik meglopják embertársaikat, akik betörnek más házába, udvarába, vagy bármilyen bűncselekményt követnek el, kezdve a környékünkre kóborló, kreol bőrű idegenektől a tősgyökeres fehérgalléros bűnözőkig. Ki kell vetnünk őket a közösségünkéből, saját érdekünkben távol kell tartanunk magunkat tőlük, ezért ismernünk kell őket és tetteiket. Természetesen maradhat előttem rejtve bűntény, ezért kérem a lakosságot, ha ilyesmiről értesül, jelezze nekünk a kalodainfo@gmail.com címen.”

Ambivalens nosztalgiával találkozunk itt: a kalodát egyfelől életnagyságban állították fel, ráadásul arra szolgál, hogy a régi, fegyelmezettebb és rendezettebb időkre emlékeztessen, ugyanakkor csak megszégyenítésre, és nem fizikai büntetésre kívánják használni, vagyis a két középkori funkciójából csak az egyiket alkalmazzák, azt viszont ténylegesen. Ilyen módon ez valóban visszaállító nosztalgiának nevezhető.

Események is fontosnak bizonyultak a múltidézés számára, de itt nem találtunk különbséget a két oldal között. *Helyek és érzéki élmények* nem mutatkoztak lényegesnek a nosztalgiázásban.

A magyar vezető politikusok egyaránt fordultak nosztalgiával a saját életük korábbi szakaszai és jóval korábbi történelmi időszakok felé. Orbán Viktor többféleképpen használt visszatekintő retorikát: említett évtize-

dekkel korábbi időket, például évtizedes barátságát Miloš Zemannel,⁴¹ és történelmi múltat, így például a száz évvel korábbi időket⁴² is. Hasonlóképpen a visszaállító és a reflektív nosztalgiát is megtalálni a politikusok megnyilvánulásában. A jobboldali politikusok, főleg Orbán Viktor és Toroczkai László által érzékeltetett visszaállító nosztalgia azt sugallja, hogy hittek a társadalom történelmi folytonosságában, vagy legalábbis abban, hogy ilyen folytonosságnak lennie kell, azt meg kell teremteni. A reflektív nosztalgia jelenléte pedig jelezte, hogy a megszólaló a múltat a jövőformálás ötletadó, tanulságos forrásának tekinti.

A nosztalgikus posztok többsége, 15 darab a *szellemi* típusba sorolható, és nem a *testibe*. Hasonlóképpen nem kevesebb mint 25 bejegyzés *specifikus*, és nem *globális* volt, tehát ha pozitívan említette is a múltat, nem sugallta azt, hogy egészében volt szebb és jobb, mint a jelen, hanem inkább csak bizonyos, jól körülírható részleteiben. Ez nem meglepő, hiszen a politikus alapvetően a saját jövőre irányuló elképzeléseit akarja kommunikálni, és ennek rendeli alá a nosztalgiát, következésképpen a múltból egy-egy elemet lesz hajlamos említeni, azt, ami alátámasztja, történetileg is igazolja a saját programját.

Gyűjtésünk posztjai rendszerint a *boldog* nosztalgia kategóriájába sorolhatók, tehát a múltbeli elemeket kritikától mentesen és a kedvezőtlen jelenre való közvetlen utalások nélkül említették. Ez megint visszavezethető a politika természetére: a negatív, még inkább a lehangoló érzelmek, például a szomorúság csökkenti az alany cselekvési kedvét, passzivitásra készítet, márpedig ez aligha lehet a szándéka egy politikusnak, különösen választási kampány idején. Ezzel szemben a vidám, boldog érzések optimizmust kelthetnek, ami növelheti a politikai részvételt és a közösségi aktivitást, például a közösségimédia-oldalra való visszatérés vágyát a követők oldalán. A politikusok tehát ritkán érdekeltek szomorúság keltésében.

Az *aktív* felidézés, ami a politikai nosztalgia erős változata, 14 esetben fordult elő. Választási kampány idején aligha meglepő, hogy a politikus tette hívja híveit. Az aktivitás, a cselekvés összeköti a múltat, a jelent és a jövőt: cselekednünk kell, hogy a politikai közösség viszonyai a múltbeli értékek alapján rendeződjenek újra. A bátorság, a lojalitás, a bajtársiasság,

41 <https://www.facebook.com/watch/?v=328380597767195>

42 <https://www.facebook.com/watch/?v=643921502700159>

a hősiesség, a kockázatvállalás és a szolidaritás jelent meg a posztokban ilyen történeti súllyal rendelkező értéként. Továbbá múltbeli közös vagy egyéni cselekvések, ezek sikerei kerültek elő mint olyan példák, amelyek követendők a jelen számára is, például mert erőt adnak a ma élőknek. Orbán Viktor felidézte⁴³ a Fidesz 2018-as választási győzelmének estéjét, mintegy arra ösztökélve, hogy a követők segítségével és támogatásával elérhető legyen ugyanaz a siker, mint ami egy évvel korábban következett be. Toroczkai László a török invázió elleni 15. századi sikert, a nándorfehérvári győzelmet idézte fel, hogy a követői támogassák a határ menti migrációellenes intézkedéseket. Gyurcsány Ferenc az 1956-os forradalmat elevenítette fel,⁴⁴ hogy így mutasson irányt a jelenbeli ellenzéki erők teendőivel kapcsolatban. Fekete-Győr András múltbeli sikert idéző minden nosztalgikus posztja arra irányult, hogy cselekvésre, a jelen és jövő formálására hívja fel a híveit.

Passzív visszaemlékezést 12 posztban találtunk, ezt a típust tekintjük a politikai nosztalgia gyenge változatának. A politikusok ezekben nem hívtak tettekre, csupán felidéztek pozitív emlékeket, és feltehetően azt remélték, hogy ezek a nosztalgikus gesztusok hasonló érzéseket keltenek majd a Facebookon őket követőkben. Toroczkai László a régi értékekről szóló verset posztolt, Orbán Viktor egy fényképet,⁴⁵ melyen együtt látható Helmut Kohllal, Karácsony Gergely pedig Göncz Árpádot idézte, és szomorúan állapította meg, hogy manapság hiányoznak a volt köztársasági elnökhöz hasonlóan közszeretetnek örvendő politikusok.⁴⁶

A *mentális és vezérközpontú* posztok gyakorisága között nem volt különbség, mindkettőből hetet találtunk. A jobboldali politikusok a nemzeti büszkeség és önbecsülés újra elsajátítására hívtak fel, amely értékek szerintük valaha természetes módon képezték részét a magyar önazonosságnak. A baloldaliak szerint ezzel szemben olyan értékeknek kellene jellemezniük a magyar politikai életet, mint az egység, az odaadás és a szabadság. A vezérközpontú nosztalgia inkább a jobboldali politikusok

43 <https://www.facebook.com/orbanviktor/photos/egy-%C3%A9ve-ezen-a-apon-a-year-ago-on-this-day/10156965821156093/>

44 https://www.facebook.com/watch/live/?v=2788634651147409&ref=watch_permalink

45 <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/10157080847826093/>

46 <https://www.facebook.com/karacsonygergely/posts/2767143543318474/>

közösségimédia-megnyilvánulásaira volt jellemző. Főleg Toroczkai László kínált fel történelmi személyiségeket politikai szerepminta gyanánt:

„A történelem első Szilágyi Mihály-szobrát állítjuk fel július 10-én Ásotthalmon, a déli határ mindenkori őrzői előtt tisztelegve. Szégyen, hogy az egész világ által ismert és tisztelt nándorfehérvári diadal vezetőjének, a vár rendíthetetlen, hős kapitányának, Magyarország kormányzójának még sohasem állítottak köztéri szobrot. Mellesleg az ükanyámon, (székelyföldvári) Szilágyi Izabellán keresztül magam is a horogszegi Szilágyi család leszármazottja vagyok (akit érdekel, erről bővebben itt olvashat: <https://toroczkailaszlo.hu/#csaladtortenet>), így különösen fontos számomra, hogy ezt a történelmi igazságtalanságot rendbe tegyük.”

Orbán Viktor Helmut Kohlra emlékezett vissza nosztalgiával.

„Mi Helmut Kohl Európájának a hívei vagyunk, aki mindig figyelt a kisebb országok érdekeire is.”

Összefoglalás

Ahogy írtuk, a nosztalgia jelen van a magyar vezető politikusok közösségi mediabeli kommunikációjában. Ugyanakkor sem a jobb-, sem a baloldalon nem magas az ilyen tartalmú üzenetek aránya. Annak ellenére nem az, hogy mind a kor, amelyben élünk, mind a hazai politikai helyzet elvileg vonzaná a nosztalgikus megnyilvánulásokat.

A hazai politikai helyzet a jobboldalon azért vonzaná, mert a nemzeti történelem folytonossága és dicső történései, eredményei akár több említésre is ösztökélhették volna azokat a politikusokat, akik szerint az Európai Unió éppen azon van, hogy felszámolja a nemzeti sajátosságokat és identitást, sőt még az európaiakat is. Nem lenne tehát meglepő, ha a jobboldali politikusok azzal is meg akarnák nyerni az állampolgárokat, hogy ezeknek a veszélyeztetett hagyományoknak és identitásoknak a fenyegettségére hívják fel lépten-nyomot a figyelmet.

A baloldali politikusok pedig amiatt érezhetnének még több nosztalgiát, és próbálhatnának illet még többször kelteni a híveikben, hogy az általuk populistának nevezett erők előretörését akarnák megállítani. Az antipopulizmus jegyében olyan korokra utalhatnának lelkesedéssel vissza, amikor a liberális demokrácia uralkodott és ért el jelentős felszaba-

dító eredményeket, vagy amikor a szintén a populizmussal összekötött Brexit még nem dúlta fel az Európai Unió életét, stabilabb és kiegyensúlyozottabb belső hatalmi elrendeződést biztosított. Ha már az Európai Parlament összetétele a választási kampány tétje.

Ezzel szemben azt látjuk, hogy mindössze három százalék a nosztalgia súlya az összes poszton belül. Lehet persze ennek az oka az, hogy a politikusok úgy veszik: a közösségimédia-oldalaikat leginkább a saját híveik látogatják, akikkel ezek az előbbi értéktételezések amúgy is közösek, elegendő őket hébe-hóba megerősíteni. Ennek azonban ellentmond az, milyen sűrűn találkozni a politikusi profilok kommentszekcióiban elengedhetetlen beírásokkal, tehát a látogatók csoportja messze nem csak a saját híveket foglalja magába. Meglehet ugyanakkor, hogy a politikusok és stábjaik szerint a látogatók vagy már meg vannak győzve, vagy úgyszemint lehet őket meggyőzni. A meggyőzhetőkhöz pedig nem a közösségi média oldalain lehet megpróbálni eljutni, hanem inkább a televízió vagy a közterületi plakátok segítségével.

Irodalom

- Barber, Benjamin 1984: *Strong Democracy*. Berkeley–Los Angeles, University of California Press.
- Bernays, Edward 1928: *Propaganda*. Routledge.
- Bowen, Simon–Daniela Petrelli 2011: Remembering today tomorrow: Exploring the human-centred design of digital mementos. *International Journal of Human-Computer Studies*, 69 (5), 324–337.
- Boym, Svetlana 2001: *The Future of Nostalgia*. Basic Books, New York.
- Davalos, Sergio–Altan Merchant–Gregory M. Rose–Brenton J. Lessley–Ankur M. Teredesai 2015: „The Good Old Days”: An Examination of Nostalgia in Facebook posts. *International Journal of Human-Computer Studies*, 83. 83–93 <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijhcs.2015.05.009>
- Ekman, Joakim–Jonas Linde 2005: Communist nostalgia and the consolidation of democracy in Central and Eastern Europe. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, September.
- Farrar, Margaret E. 2011: Amnesia, Nostalgia, and the Politics of Place Memory. *Political Research Quarterly*, 64(4).
- Gervais, Bryan T.–Irwin L. Morris: 2018: *Reactionary republicanism: How the Tea Party in the House paved the way for Trump's victory*. Oxford, Oxford University Press.
- Goldman, Samuel 2016: The Legitimacy of Nostalgia. *Perspectives on Political Science*, 45:4, 211–214, DOI: 10.1080/10457097.2016.1206787
- Harrison, Sarah–Michael Bruter 2011: *Mapping extreme right ideology: An empirical geography of the European extreme right*. London, Palgrave MacMillan.

- Hibbing, Matthew V.–Matthew Hayes–Raman Deol 2017: Nostalgia Isn't What it Used to Be: Partisan Polarization in Views on the Past. *Social Science Quarterly*, Vol. 98, No. 1.
- Holbrook, Morris–Robert M. Schindler 2003: Nostalgic bonding: Exploring the role of nostalgia in the consumption experience. *Journal of Consumer Behaviour*, Vol. 3, 2.
- Horvath, Gizella 2018: Faces of nostalgia. Restorative and reflective nostalgia in the fine arts. *Jednak Książki*, 9.
- Iyer, Aarti–Jolanda Jetten 2011: „What's Left Behind: Identity Continuity Moderates the Effect of Nostalgia on Well-Being and Life Choices” *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 101, No. 1.
- Kalnikait, Vaiva–Steve Whittaker 2011: A saunter down memory lane: Digital reflection on personal mementos. *International Journal of Human-Computer Studies*, 69 (5), 298–310.
- Kenny, Michael 2017: Back to the populist future? Understanding nostalgia in contemporary ideological discourse. *Journal of Political Ideologies*, 22:3, 256–273, DOI: 10.1080/13569317.2017.1346773
- Louyest, Anna–Graham H. Roberts 2015: Guest editors' introduction: Nostalgia, Culture and Identity in Central and Eastern Europe. *Canadian Slavonic Papers*, 57:3–4.
- Loveday, Vik 2014: „Flat-capping it”: Memory, nostalgia and value in retroactive male working-class identification. *European Journal of Cultural Studies*, Vol. 17(6).
- Martuccelli, Danilo 2012: Elemzések és gondolatok az individuumszociológiákról. Interjú Danilo Martuccellivel. *Replika*, 2.
- Mitroiu, Simona 2018: Literary Narratives of the Past: Generations of Memory and Everyday Life Under the Romanian Communist Regime. *Slavonica*, Vol. 23, No. 2.
- Nietzsche, Friedrich 1996: *Adalék a morál genealógiájához*. Budapest, Holnap Kiadó.
- Norocel, Ov Cristian–Anders Hellström–Martin Bak Jørgensen (szerk.) 2020: *Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe*. Cham, Springer.
- Ober, Josiah 1989: *Mass and Elite in Democratic Athens*. Princeton, Princeton University Press.
- Olick, Jeffrey K. 1999: Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, Vol. 17, No. 3. Nov.
- Pintér Judit Nóra 2014: *A nem múlt jelen. Trauma és nosztalgia*. Budapest, L'Harmattan.
- Prusik, Monika–Maria Lewicka 2016: Nostalgia for Communist Times and Autobiographical Memory: Negative Present or Positive Past? *Political Psychology*, Vol. 37, No. 5.
- Sedikides, Constantine–Tim Wildschut–Clay Routledge–Jamie Arndt–Xinyue Zhou 2009: Buffering Acculturative Stress and Facilitating Cultural Adaptation. Nostalgia as a Psychological Resource. In Wyer, Robert S.–Chi-yue Chiu–Ying-yi Hong (szerk.): *Understanding culture: Theory, research, and application*, 361–378. New York, Psychology Press.
- Smith, Laurajane–Gary Campbell 2017: „Nostalgia for the future”: memory, nostalgia and the politics of class. *International Journal of Heritage Studies*, 2017, Vol. 23, No. 7.
- Steenvoorden, Eefje–Eelco Hartevelde 2018: The appeal of nostalgia: the influence of societal pessimism on support for populist radical right parties. *West European Politics*, Vol. 41, No. 1.
- Stern, Barbara B. 1992a: Nostalgia in Advertising Text: Romancing the Past. *Advances in Consumer Research*, Vol. 19.
- Stern, Barbara B. 1992b: Historical and Personal Nostalgia in Advertising Text: The Fin de siècle Effect. *Journal of Advertising*, Vol. XXI, No 4.